

Формування життєвих компетенцій у процесі спортивних ігор на основі стратегії TPSR

Солодовник В. М.¹, Мусієнко А. В.¹, Палевич С. В.²

¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

² Національна академія Служби безпеки України

Анотація. У статті розглянуто можливості використання спортивних ігор як інструменту для формування життєвих компетенцій здобувачів освіти на основі моделі TPSR (Teaching Personal and Social Responsibility). Обґрунтовано важливість впровадження TPSR у навчальні програми фізичного виховання, проаналізовано основні компоненти моделі, а також досліджено вплив програми на розвиток навичок самоконтролю, співпраці, лідерства та відповідальності. Показано, що інтеграція спортивних ігор сприяє гармонійному розвитку особистості здобувачів та підвищує їх соціальну адаптивність.

Ключові слова: спортивні ігри; життєві компетенції; модель TPSR; самоконтроль; відповідальність; лідерство.

Вступ. У сучасній освітній практиці важливого значення набуває розвиток життєвих компетенцій, необхідних для успішної соціалізації учнів. Одним із ефективних інструментів для досягнення цієї мети є спортивні ігри, що поєднують фізичну активність із соціально-емоційним навчанням (Титаренко et al., 2024). Модель TPSR (Teaching Personal and Social Responsibility), розроблена Дональдом Хеллісоном (Hellison, 2011), спрямована на виховання особистої та соціальної відповідальності учнів через фізичну активність. Уроки фізичної культури, побудовані за цією моделлю, дозволяють інтегрувати життєві компетенції у повсякденну діяльність школярів (Wright et al., 2022; Shao-Huei Zheng et al., 2023).

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення впливу спортивних ігор, що базуються на моделі TPSR, на розвиток життєвих компетенцій здобувачів освіти, таких як самоконтроль, відповідальність, лідерство та співпраця.

Матеріал та методи дослідження. У дослідженні взяли участь 36 здобувачів освіти (15-17 років) фахового коледжу, які були поділені на контрольну (n=17) та експериментальну (n=19) групи. Заняття фізичного виховання для експериментальної групи проводилися із застосуванням спортивних ігор за моделлю TPSR, для контрольної – за традиційною методикою. Методи дослідження: теоретичні (аналіз і узагальнення науково-методичної літератури з проблеми дослідження); емпіричні (спостереження – використання інструменту TARE 2.0 для аналізу поведінки здобувачів та

стратегій викладання педагогів; анкетування – оцінка життєвих компетенцій (самоконтроль, відповідальність, лідерство, співпраця) до і після експерименту; педагогічний експеримент – впровадження програми спортивних ігор із використанням моделі TPSR); математичні (статистичний аналіз – порівняння результатів за допомогою t-тесту та коефіцієнтів внутрішньокласової кореляції (ICC)).

Результати дослідження. Аналіз результатів показав, що здобувачі експериментальної групи значно покращили свої життєві компетенції порівняно з контрольною групою. Статистично значущі зміни зафіксовано у таких показниках:

1. Самоконтроль – середнє значення в експериментальній групі підвищилося з 2,2 до 4,0 ($p = 0,009$). Здобувачі стали краще контролювати свою поведінку під час навчальних занять та поза ними.

2. Відповідальність – значення показників відповідальності зросли з 1,6 до 3,4 ($p = 0,016$). Учасники експерименту частіше брали на себе ініціативу та відповідальність за командні завдання.

3. Співпраця та лідерство – значно покращилися навички роботи у команді та прояви лідерських якостей. Показники участі підвищилися з 3,0 до 4,0 ($p = 0,003$).

Проведено кореляційний аналіз для визначення взаємозв'язків, який показав, що виховання відповідальності значно впливає на розвиток окремих аспектів поведінки здобувачів. Найбільш вираженими є наступні взаємозв'язки:

- встановлення очікувань педагогами позитивно корелює з самостійністю ($r = 0,725$) та зусиллями здобувачів ($r = 0,890$);
- надання відповідальності сприяє розвитку самостійності ($r = 0,778$) та зусиль ($r = 0,744$);
- сприяння соціальній взаємодії підвищує рівень турботи про інших ($r = 0,767$).

Ці дані підкреслюють важливість педагогічних стратегій, що спрямовані на створення підтримуючого навчального середовища та надання можливостей здобувачам для прояву ініціативи та відповідальності.

Результати дослідження підтверджують ефективність моделі TPSR для розвитку життєвих компетенцій. Це узгоджується з висновками Hellison (2011) та Wright et al., (2022), які показали, що спортивні ігри є потужним інструментом для формування навичок самоконтролю, відповідальності та соціальної взаємодії.

Висновки. Інтеграція моделі TPSR у спортивні ігри сприяє розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти, зокрема самоконтролю, відповідальності, співпраці та лідерства.

Використання педагогічних стратегій, спрямованих на виховання відповідальності, має значний позитивний вплив на поведінкові прояви здобувачів.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на адаптацію моделі TPSR до різних вікових груп та культурних контекстів.

Література:

- Тітаренко, С., & Бабачук, Ю. (2024). Формування фізичної готовності до школи у дітей старшого дошкільного віку засобом спортивних ігор. *Спортивні ігри*, 4(34), 79–88. <https://doi.org/10.15391/si.2024-4.10>.
- Hellison, D. R. (2011). *Teaching Personal and Social Responsibility through Physical Activity*. Human Kinetics.
- Wright, P. M., & Richards, K. A. R. (2022). Teaching social and emotional skills through physical education: A review of TPSR model research. *Journal of Teaching in Physical Education*, 41(1), 78–90.
- Shao-Huei Zheng, J., Ching, S. M., & Yap, Y. C. (2023). Promoting life competencies through sports-based education programs. *International Journal of Educational Development*, 45(1), 67–74.

Відомості про авторів:

Солодовник Владислав Максимович – здобувач другого рівня освіти факультету фізичного виховання і спорту
Харківський національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
<https://orcid.org/0009-0008-6068-9627>
e-mail: vladsolodovnik278@gmail.com

Мусієнко Антон Володимирович – доктор філософії (PhD (фізичне виховання та спорт)), викладач,
Харківський національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
<https://orcid.org/0009-0006-7056-4313>
e-mail: anton.musienko@hnpu.edu.ua

Палевич Сергій Володимирович – доктор філософії (PhD (фізичне виховання та спорт)),
Національна академія Служби безпеки України
<https://orcid.org/0000-0002-8304-1857>
e-mail: junpolpsv@gmail.com

Надійшла до редакції 23.12.2024 р.